

Lisiä lappalaisten metsästysyhtiöiden tuntemiseen.

Perehtyessämme lappalaisten metsästysyhtiöihin huomaamme niissä mm. sen yleisen piirteen, että vaikka asianomainen yhtiö oli perustettu nimenomaan jonkin tietyn riistalajin pyyntiä varten, muikin samaan aikaan saatu saalis katsottiin yhteiseksi ja sen mukaisesti jaettiin osakasten kesken. Niinpä Suonikylän¹ koltilla l. metsälappalaisilla on ollut tapana, kun kaksi perheenpäättä pyysi yhtiössä metsoja ansoilla, jotka he kävivät vuorotellen kokemassa joka toinen päivä, että samalla matkalla saatu muikin riista jaettiin tasan; kokemismatkalla oli näet pyssy mukana. Sääntö oli sama, kun pari miestä lähti talvella (talvikylästä käsin) yhtiössä ampumaan lintuja. Niinikään oli tapana, kun tiettyjen sukualueiden omistajat metsästivät sopimuksesta yhtiössä peuroja, että kaikki sinä aikana saatu riista katsottiin yhteiseksi, kuten karhu ja oravat, joita jälkimmäisiä tosin nahan halpuuden vuoksi ei varsinaisesti pyydetty, sekä linnut, joita jossain määrin ammuttiin, kun peurojen tiedettiin oleskelevan toisella suunnalla. Edellä mainitun periaatteen tapaamme myös Etelä-Varangin (Kotajoki) merilappalaisilla. Oli näet voimassa oikeustapa, että jos kahden talouden pyytäessä yhtiössä lintuja ansoilla saatiin esim. kettu, sekin oli yhteissaalista. Inarin metsälappalaisilla on samoin ollut tapana jakaa kaikki yhtiökumppanien saama metsänriista. Niinpä kun kaksi miestä lähti yhtiössä ampumaan oravia esim. 1—2 kuukauden ajaksi, kaikki retkellä saatu riista jaettiin; yhtiökumppanit kulkivat tällöin yhdessä tai erillään tavatakseen toisensa illalla ennakoita sovitulla leiripaikalla. Inarin porolappalaisten parissa on muodostettu 2—3 miehen yhtiöitä lähdeittäessä 2—3 päiväksi tai viikoksi etsimään karhunpesiä, jolloin

¹ Kirjoitelmassa esitetty perimätietoaineisto kirjoittajan keräämä.

kumppanit kulkivat eri suunnilla. Jos tällöin joku sattui saamaan metsänriistaa (ahma, saukko, näätä), hänen oli jaettava se kumppaniensa kanssa.

Eräissä Suomen metsälappalaisyksissä oli majavanpyynti, kuten jo aikaisempi tutkimus on pääpiirteittäin selvittänyt¹, järjestetty siten, että kyläläiset pieniin patopyyntikuntiin jakautuneina harjoittivat sitä eri puolilla kylän aluetta, mutta että kaikki näin saadut majavannahat haustoineen kuuluivat koko kyläyhteisölle. Kiintoisaa lienee todeta, että majavanpyytäjien saama muukin riista oli ainakin paikoin jaettava kylän kesken. Kittilän käräjillä v. 1738 näet mainittiin, että paikkakunnalla oli vanhastaan ollut tapana jakaa kaikki riista, joka saatiin yhteisessä majavanpyynnissä oltaessa, samalla tavoin kuin majavannahat. Tämän vuoksi samoilla käräjillä muuan kylänaapuri, joka oli saanut saukon majavapadosta, tuomittiin luovuttamaan sen nahka kylälle.² Kun taas Kittilän käräjillä v. 1778 muudan mies, joka pari vuotta aikaisemmin oli erään kylänaapurinsa kanssa ollut pyytämässä majavia, jolloin saatiin kaadetuksi peura, vaati kumppaniltaan puolet sen arvosta³, näyttää puheena oleva kylänoikeus myöhemmin rajoittuneen vain samaan pieneen majavanpyyntikuntaan. Tässä yhteydessä huomattakoon myös seuraava Sompion kylästä v. 1801 mainittu tapaus. Kylän miehet olivat vähän aikaisemmin olleet yhteisellä peuranpyyntiretkellä, jolloin osa heistä kaatoi karhun vasta silloin löydetystä pesästä. Kun nämä eivät halunneet antaa siitä osaa muille kylänaapureille, asia joutui oikeusistuimen ratkaistavaksi, joka katsoi, että yhteisen peuranpyynnin aikana saatuun saaliiseen, mitä laatua se onkin, kaikilla kylänmiehillä on yhtäläinen osuus. Mainitun yhteispyynnin aikana oli kuitenkin voimassa se omistusoikeus, joka yksityisellä kyläläisellä oli ennen sitä kiertämäänsä karhunpesään.⁴

Lappalaisilla on kuitenkin paikoitellen esiintynyt metsästysyhtiöitä, joissa kumppanit jakoivat vain sen pyynnin tulokset, jota varten yhtiö oli perustettu. Ainakin Utsjoen jokilappalaisilla (Outakoski) on ollut rie-

¹ Ks. esim. I. Fellman, *Handlingar och uppsatser angående Finska Lappmarken och lapparne III* (1912), ss. LXV, 13, 19, 58, 60, 65—68, 151, 211—214; U. T. Sirelius, *Über das jagdrecht bei einigen finnisch-ugrischen völkern*, SUST XXXV (1914), 14, ss. 22—23; V. Voionmaa, *Suomen karjalaisen heimon historia* (1915), ss. 80—81.

² VA (= Valtionarkisto), Kittilän käräjät 13/3 1738, § 7: »at gammal sedvana här på orten varit dett alla djur som blifvit fångade under deras allmänna bäfverfiske skola tilförene altid gått med bäfverskinnen til delning.»

³ VA, Kittilän käräjät 17/3 1778.

⁴ VA, Sodankylän käräjät 12/3 1801, § 38: »och då renjagten skedt för gemensamma räkning och parterne således äro berättigade till lika lott uti alt hvad under denne jagt fångades; så anser H. R. at kne uti den fångade björnen äfven böra njuta deras tilständiga lott.»

konpyyntiyhtiöitä (2 osakasta), jotka harjoittivat moniviikkoista ansapyyntiä metsästyskodalta käsin ja joissa vain ansoihin mennyt saalis jaettiin, kun taas ampumalla saatu riista — esim. riekko ja kettu — kuului ainoastaan sen saajalle. Tätä sääntöä noudatettiin myös siinä tapauksessa, että molemmilla yhtiökumppaneilla oli pyssy mukana pyyntiretkellä. Riekkonpyyntiyhtiötä perustettaessa voitiin tosin sopia, että kaikki pyyntikauden aikana saatava riista jaetaan.

Metsälappalaisten taloudelle on, kuten tiedämme, ollut luonteenomaista, että porot laskettiin keväällä vapauteen ja koottiin jälleen syksyllä.¹ Poronetsinnän aikana lappalaisilla oli tilaisuus harjoittaa myös metsästystä, nimenomaan peuranpyyntiä ampumalla, koska porojen joukkoon useinkin lyöttäytyi peuroja², joita tämän vuoksi oli helppo pyytää. Vanhoista Suomen metsälappalaisia koskevista asiakirjoista onkin käyvinään selville, että juuri poronetsinnän yhteydessä suoritetulla peuranpyynnillä on ollut huomattava asema heidän metsästystaloudessaan. Poronetsinnän aikana harjoitetussa metsästyksessä tapaamme kuitenkin erilaisia oikeustapoja. Niinpä Suonikylän koltilla oli poroja syksyllä koottaessa tapana noudattaa lyhyesti sanottuna sellaista järjestelmää, että lähemmäs perintömaillaan asuvat perheet — esim. tuonnoin 7 perhettä käsittänyt Sverlov-suku — etsivät porojaan yhdessä ja erottivat ne toisistaan ennakoita sovitussa ns. liitoissa, joita määräajan kuluttua pidettiin tietyissä paikoissa erämaissa; lisäksi Sverloveilla, mainitaksemme nämä edelleen esimerkkinä, oli »liittoja», mutta eri aikoina, eräiden muiden kylänaapurien, jopa tiettyjen naapurikylien Paatsjoen ja Muotkan poronomistajien kanssa. Poronetsinnän aikana ampumalla tai muuten saatu metsänriista, esim. peura tai näätä, kuului yhteisesti niille poromiehille, jotka sillä hetkellä kulkivat yhtä matkaa; tavallisesti poronhakijoita oli 2—3 yhdessä. Jos yksin kulkeva poromies onnistui saamaan otuksen, hänellä oli oikeus pitää se itse. Kun taas liittopaikassa oltaessa satuttiin esim. koiran avulla saamaan metsänriistaa (karhu, näätä), se oli jaettava kaikkien sinne kerääntyneiden kesken, vaikka jokaisella ei ollutkaan pyssyä matkassa. Oli myös tapana, että kun liittopaikasta lähti pari miestä etsimään poroja siltä suunnalta, missä niitä arveltiin olevan, näiden tällä retkellä saama metsänriista jaettiin, heidän illalla palatessaan erotuspai-kalle, kaikkien siellä olevien kesken. Niinikään siinä tapauksessa, että yhdessä kulkevat poronhakijat lähtivät aamulla nuotiolta kukin tai kahden miehen ryhmissä eri suunnalle kokoontuakseen taas illalla sovittuun

¹ Ks. esim. T. I. Itkonen, Lappalaisten ajanlasku, Virittäjä 1945, ss. 236, 242.

² Fellman, mt. III, s. 235 (Inari 1782).

paikkaan, kunkin saama saalis — näätä ja sitä suuremmat otukset — jaettiin puheena olevan tilapäisen liittouman kesken. Viimeksimainittu yhteistoiminta oli muuten käytännössä, kun liittopaikkaan oli tuotu siksi vähän poroja, ettei niitä erotuksen jälkeen lähdetty kuljettamaan kotiin, vaan jatkettiin poronetsintää yhdessä seuraavaan »liittoon» asti. Edelläsanoista myös johtuu, että kun joku oli lähtenyt pois poronerotuksesta, tämä sai pitää itse mahdollisesti saamansa riistan, vaikka hän sillä hetkellä ei ollut puolta km kauempana äskeisestä liittopaikasta. Mainittakoon tässä yhteydessä myös Inarin metsälappalaisten oikeustapa, että kun metsästysyhtiön osakkaat olivat päättäneet eräretkensä ja eronneet toisistaan mennäkseen kotiinsa, ei kumppanien sen jälkeen ehkä saamaa riistaa enää tarvinnut jakaa. Huomattakoon myös edellä esitetty vanha tieto Sompiosta, että eräiden kylänmiesten mielestä karhu, joka oli kaadettu ennen kuin kylän yhteinen peuranpyynti alkoi, kuului vain sen tappajille.

Suonikylässä oli poronetsinnän aikana lisäksi tapana, että jos joku tai jotkut poronhakitajat olivat saaneet kaadetuksi riistaeläimen, heidän oli, mikäli otus oli näätä suurempi, annettava siitä osa paikalle laukauksen johdattamana tai muuten osuneelle sivulliselle, jopa sellaiselle, joka ei kuulunut edes samaan poronetsintäyhteisöön (»liittoon»), ellei riistan tapaja ollut sitä ennen ehtinyt suorittaa tapaoikeuden määräämää valtausmenetelmää (niinpä peura oli ehdittävä nylkeä ja lisäksi paloittaa). Kun viimeksimainittu, erällä muillakin kansoilla esiintynyt oikeustapa on lappalaisilla — mm. Suonikylässä — ollut voimassa muulloinkin kuin poronetsinnän aikana, siihen² ei tässä yhteydessä liene syytä lähemmin puuttua.

Inarin metsälappalaisista kerrottiin v. 1782, että kylässä oli ylimuistoista ajoista saakka ollut tapana, että lähekkäin asuvat kotakunnat (»Lappkätalag») sovittuna ajankohtana lähtivät yhdessä hakemaan porojaan, jotka kesällä, koska poronlaidun silloin oli yhteinen, pääsivät sekaantumaa, niin että tällöin miltei aina samassa joukossa oli eri omistajien poroja. Samalla nämä harjoittivat sopimuksesta yhtiössä peuranpyyntiä jakaen saaliin tasan.¹ Puheena olevien poronhaku- ja metsästysyhtiöiden suuruudesta on asiakirjoissa eräitä tietoja. V. 1782 mainitaan neljä miestä käsittänyt yhtiö, jonka osakkaat olivat kolmesta tai neljästä ruokakunnasta, ja v. 1760 kahden perheen yhtiö.³ Näistä tiedoista ei tietenkään voida tehdä tarkempia päätelmiä inarilaisten poronhakujärjestelmästä vanhempina aikoina. Mainittakoon kuitenkin, että nykyisen vanhan pol-

¹ Ks. Sirelius, mt ss. 26—27; U. Holmberg (Harva), Über die Jagdriten der nördlichen Völker Asiens und Europas, SUSA XLI (1926), 1, ss. 23—24.

² Fellman, mt. III, s. 235.

³ Mt. III, ss. 235, 173.

ven kertoman mukaan siellä aiemmin käytettiin samantapaista »liitto»-järjestelmää, kuin mistä edellä on ollut puhe Suonikylän lappalaisten yhteydessä. Asiakirjoista ei myöskään saa varmuutta siitä, oliko täällä poronhaun aikana pyydetty riista jaettava asianomaisen liittoutuman kesken vain siinä tapauksessa, että siitä oli erikseen sovittu työn alkaessa. Mutta huomattava on, että Inarin käräjillä v. 1868 muudan Ivalon lappalainen vaati eräältä naapuriltaan puolet peurasta, jonka tämä oli saanut heidän yhteisellä poronhakumatkallaan, vaikka he, sikäli kuin tuomio-kirjasta voi päätätä, eivät olleet tehneet sopimusta yhteisestä riistanpyynnistä sen aikana.¹

Puheena olevia poronetsinnän aikaisia metsästysyhtiöitä tapaamme vanhoissa lähteissä muualtakin Suomen Lapista. Niinpä Kittilän käräjillä oli v. 1773 esillä asia, jossa muudan poronomistaja vaati kahdelta naapuriltaan osaa peurasaaliista, jonka nämä olivat edellisenä syksynä saaneet poronhakumatkalla heidän yhteiseltä poronlaitumeltaan ilmoittamatta kuitenkaan retkestään tarpeeksi aikaisin, joten hän ei ehtinyt mukaan. Vastajaat puolestaan mainitsivat antaneensa kantajalle sanan, että hän tulisi määräaikana tiettyyn paikkaan, jos hän haluaisi sinä vuonna olla yhtiössä heidän kanssaan; tämä oli kuitenkin samana syksynä ilmoittanut, ettei hän tahtonut olla yhteistoiminnassa heidän kanssaan ja tehnyt erään toisen miehen kanssa sopimuksen yhteisestä peuranyynnistä. Oikeusistuin hylkäsi kanteen.² Tästä tapauksesta päätäten kyseessä olevat yhtiöt solmittiin joka syksy erikseen ja toiseksi niiden kokoonpanossa saattoi tapahtua muutoksia. Kuitenkin näyttää siltä, että naapuri oli otettava yhtiöön, jos hän sitä halusi. V:lta 1788 taas Kittilästä on tieto, että kaksi vuotta aikaisemmin muudan kahdeksan miehen joukkue poroja kootessaan pyysi myös riistaa yhtiössä, jakaen tällöin saamansa karhu-saaliin keskenään.³ V. 1797 mainitaan samalta paikkakunnalta tapaus, että 4 kylänaapurusta oli vasta poronhakumatkalla sopinut, että he myös metsästäisivät yhtiössä⁴; kun sitten kaksi heistä sai kaadetuksi karhun,

¹ Oulun maakunta-arkisto, Inarin käräjät 27/2 1868, § 7: »att medan parterne under sistförledne höst gemensamt förehade spaning efter hvarderas renar, svaranden — — — anträffat en vildrens tjur, som svaranden för egen del behållit; men enär nämnda fångst tillkommit under parternas gemensamma förehafvande, ansåg käranden sig berättigad till hälften af tjurens värde.»

² VA, Kittilän käräjät 24/2 1773: »farit at leta vildrenar på parternas samfalte renbetesland — — — giord lag med Johan Paxuniemi och sökt vildrenar samt ytt-radt sig, at han det åhret icke ville följa [svaranderne] til vildrens fänge.»

³ VA, Kittilän käräjät 26/2 1788, § 24: »om hösten 1786 under det de sökt sine rehnar och annat vildt fält en björn.»

⁴ VA, Kittilän käräjät 17/3 1797: »vid rehnarnes sökande öfverenskommit om ett gemensamt fänge.»

se katsottiin yhteiseksi saaliiksi. Poronhaku- ja metsästysyhtiöitä on vuositain muodostettu myös eri kylistä olleiden poromiesten kesken. V. 1782 kerrottiin näet Kittilän käräjillä, että Enontekiön Peltovuoman asukkaat, jotka, kuten tunnettua, olivat alkuperältään metsälappalaisia, ja heidän lähimmät naapurinsa Kittilän puolella toisinaan päättivät etsiä yhdessä porojaan, koska ne kävivät laiturilla yksillä paikoilla, ja samalla harjoittaa yhtiössä peuranpyyntiä. Mainittu yhtiö, jossa syksyllä 1781 oli 6 miestä, voitiin täälläkin perustaa vasta poronhakumatkalla, kun asianomaiset olivat tavanneet toisensa metsässä; toisinaan taas eri taloudet etsivät porojaan omin neuvoin, jolloin myös kukin piti itse saamansa riistan.¹

Sodankylästä mainitaan 1830 tapaus, että kolme miestä, joista kaksi oli veljeksiä, oli edellisenä syksynä hakenut yhdessä porojaan ja saanut samalla pyydetyksi 3 peuraa, jotka he jakoivat keskenään.² Kuolajärven Lapistakin on tätä kysymystä valaisevia asiakirjoja. Niinpä v. 1805 mainitaan, että 7 miestä oli eräänä syksynä poroja etsiessään sopinut, että jos he silloin saisivat kierretyksi karhunpesän, se kuuluisi heille yhteisesti; v. 1807 kerrotaan neljän miehen, joista kolme oli veljeksiä (Kallunkisukua) olleen pyytämässä yhtiössä peuroja samalla kun he hakivat porojaan metsistä.³ Kiintoisa lienee myös seuraava kuolajärveläinen oikeusasia v. 1800. Neljä miestä oli ollut etsimässä yhdessä porojaan; tällöin he löysivät karhun jäljet, joita he alkoivat seurata. He saivatkin karhun kaadetuksi, mutta sitä ennen yksi heistä oli eronnut joukosta ja tälle toiset eivät suostuneet antamaan osaa saaliista, koska hänestä ei ollut heille mitään apua mainitussa pyynnissä.⁴

Erikoislaatuinen poronhaku- ja metsästysyhtiö päätettiin v. 1768 perustaa Kittilässä: Tästä lähtien kaikkien kylänmiesten oli lähdeävä

¹ VA, Kittilän käräjät 18/2 1782: »Peldovuoma och Kyrö boerne hafva sina rehnar på ett och samma bete hvaraf händt, at de stundom öfverenskommit at följäs och taga rätt på dem, då de äfven deruti idka villrehnsfänge, som stundom blifvit efter öfverenskommelse delat och stundom enär hvar och en sökt rätt på sina tillfallit dem som först fått.»

² Oulun maakunta-arkisto, Sodankylän käräjät 22/1 1830, § 46.

³ VA, Kuolajärven käräjät 4/3 1805, § 124: »att då Pterne — — — om hösten allhelgonetiden varit att söka efter sina rehnar, hafva de öfverenskommit, att ifall de träffade någre björnspår, så skulle de omringa den samma samt fångat blifva gemensamt dem emellan»; Kuolajärven käräjät 4/3 1807, § 48; T. I. Itkonen, Lappalaisten vanhat henkilönnimet, Lapin Sivistysseuran julkaisuja n:o 10 (1942), s. 30.

⁴ VA, Kuolajärven käräjät 21/3 1800, § 103, 65: »men föreburo at K^{den} ej mera varit i deras sällskap då de öfverkommit björnen, och bestredo K^{den} således all delatighet derutinnan så vida han ej på ringaste sätt beträdt dem vid jagandet.»

syys-Matin päivänä etsimään porojaan ja kaikki metsänriista, jolla asiakirjassa tarkoitettaneen etupäässä peuroja, joka tällöin saatiin, oli kuuluva heille yhteisesti. Epätietoista on, tuliko tämä päätös toteutetuksi. Ainakin 1780-luvulla poroja näkyvät etsineen vain lähinaapurit yhdessä.¹

Lappalaisilla on esiintynyt myös oikeustapa, että jos joku sai ammutuksi peuran toisen miehen porojen joukosta, edellisen oli annettava osa jälkimmäiselle, vaikka nämä eivät olleet tehneet sopimusta yhteispyynnistä. Osa oli annettava myös siinä tapauksessa, että peura oli kaadettu tokasta, jossa oli useamman talouden, mm. ampujan, poroja. Niinpä Kittilän käräjillä 1739 kaksi miestä, jotka olivat ampuneet 4 peuraa neljän muun miehen porojen joukosta, sitoutui antamaan saaliista osan jälkimmäisille. Samoilla käräjillä 1787 taas muudan kyläläinen vaati eräältä toiselta mieheltä paitsi puolet niistä peuroista, jotka tämä oli saanut ollessaan yhtiössä kantajan pojan kanssa, lisäksi osan niistä 6 peurasta, jotka tämä oli kaatanut heidän yhteisestä porotokastaan.² Inarin lappalaisillaakin näkyy 1700-luvulla esiintyneen käsitys, että jos poronhaun aikana joku kylänaapuri tai jokin yhtiö ampui peuran jonkun yksityisen tai yleensä vieraiden porojen joukosta kylän yhteisillä laidunmailla, siitä oli annettava osa näiden omistajalle, vaikka ampuja ja porojen omistaja eivät olleet tehneet sopimusta yhteispyynnistä poronetsinnän aikana; tämän rinnalla ilmeni käsitys, että vain yhtiökumppanusten oli jaettava keskenään peurasaalis, joka oli saatu siihen kuulumattomien talouksien porojen joukosta.³ Huomattakoon tässä kohden Enontekiöllä 1764 annettu käräjäpäätös, että erääseen kolmen miehen porotokkaan tullut naaraspeura oli kuuluva näille yhteisesti. V. 1787 taas muudan Jukkasjärven Lainiovuoman lappalainen vaati eräältä toiselta mieheltä osaa peurasta, jonka jälkimmäinen oli saanut ammutuksi tokasta, jossa mm. kantajalla ja vastaajalla oli poroja.⁴ Tähän yhteyteen kuuluu myös Kuolajärveltä v. 1793 mainittu tapaus, että vieraan token läheltä kaadetusta karhusta oli annettava osa yhteisesti asianomaisille poronomistajille.⁵

Lappalaisten parissa on toisaalta ollut tapana, että jos porotokkaan,

¹ VA, Kittilän käräjät 9/3 1768: »at hvar och en af bemälte byamän skal hädan efter höstetiderne — — — på en gång begifva sig åstad at deras renar igensöka — — — skolandes alt det vilt, som der under af dem fångas desse byamän samfält åhöra.» Kittilän käräjät 13/3 1787.

² VA, Kittilän käräjät 13/3 1739, § 12: »at jämt dela besagde penningar inbördes»; Kittilän käräjät 13/3 1787, § 8: »bland samfäldta tama renar.»

³ Fellman, mt. III, ss. 113, 115—116, 173, 234—235.

⁴ VA, Enontekiön käräjät 13/2 1764, § 17; Enontekiön käräjät 14/2 1787, § 22.

⁵ VA, Kuolajärven käräjät 6/3 1793, § 51: »till samfäldt delning åt käranderne och deras medtressenter utbetala — — —»

jossa oli useamman talouden poroja, ilmaantui korvamerkitön poro, jonka omistajaa ei voitu todeta, sen katsottiin kuuluvan näille yhteisesti. Niinpä Paatsjoen kolttakylässä, jossa aiemmin kaikkien perheiden porot olivat talvella samassa tokassa, siihen tullutta merkitöntä poroa pidettiin kylän yhteisenä omaisuutena. Inarin metsälappalaisilla taas oli vanhan polven tietojen mukaan sääntönä, että jos johonkin »liitto»- l. erotuspaikkaan tuotujen porojen joukossa oli merkitön vasa, se katsottiin saapuvilla olevien poronomistajien yhteiseksi; toisinaan se syötiin yhdessä. Milloin taas merkittömän vasan todettiin poronerotuksessa seuraavan jotakin vaadinta, jolla oli vasa, tai jotakin härkäporoa, se annettiin tämän omistajalle, vaikka tällä ei ollutkaan siihen suoranaista omistusoikeutta. Niinikään Kuolajärven ja Kemijärven poronomistajien v. 1796 tekemässä sopimuksessa yhteisestä poronetsinnästä sanotaan, että syksyllä kiinnisaadut merkittömät porot, joiden omistajia ei voida todeta, on jaettava poronerotustilaisuudessa¹, mistä voinee päätellä, että samanlainen oikeustapa oli vanhastaan ollut käytännössä Kuolajärven metsälappalaiskylässä. Enontekiöltä mainitaan 1735 tapaus, että kun erääseen kahden perheen tokkaan tuli kaksi tuntematonta poroa, ne jaettiin näiden kesken.² Tässä kohden huomattakoon myös lappalainen oikeustapa, että jos omistusmerkitön poro tuli jonkun yksityisen porotokkaan, sen katsottiin kuuluvan tälle. Niinpä Utsjoen porolappalaisilla oli tapana, että kun korvamerkitön vasa ilmaantui yksityisen tokkaan, tämä sai omistaa sen, ts. varustaa sen korvamerkillä. Valaiseva on samalta paikkakunnalta v. 1801 mainittu tapaus. Erään lappalaisen tokkaan tuli tuntematon poro, joka sittemmin joutui erään toisen miehen porojen joukkoon. Tällöin ensinmainittu kävi noutamassa sen takaisin katsoen poron maantavan mukaan kuuluvan hänelle.³ Samoin Inarin metsälappalaisten parissa yksityinen sai omistaa tokkaansa ilmaantuneen merkittömän poronvasikan tai vanhemman poron, joka vasana merkitsemättä jääneenä oli jopa 2—3 vuotta oleskellut peurojen joukossa; samaa oikeustapaa ovat noudattaneet myös Paatsjoen koltat. Kuolajärven Lapista taas on 1700-luvulta tietoja tapauksista, että yksityisen tokkaan joutunut merkitön poro, mikäli sen omistajaa ei saatu selville, kuului tokan omistajalle.⁴

¹ VA, Kuolajärven käräjät 4/4 1796, § 46; samoilla käräjillä 8/3 1804 mainittiin erään oikeusjutun (§ 43) yhteydessä: »rehnegarene emellan den öfverenskommelse vore träffad att slike okände rehnarne, hvartil ingen rätt ägare sig ej anmälar tilfälla samtelige delägarene i rehnhiorden.»

² VA, Enontekiön käräjät 24/1 1738, § 5.

³ VA, Utsjoen käräjät 4/3 1801, § 14.

⁴ VA, Kuolajärven käräjät 5/3 1781, § 49 ja 6/3 1792, § 51; ks. myös Fellman, mt. III, s. 6 (Kuolajärvi 1665).

Metsälappalaiskylyssä on paikoitellen noudatettu tapaa, että ne peurat, jotka talvella saatiin kaadetuksi kylänaapurusten porojen joukosta, jaettiin kaikkien ruokakuntien kesken. Kemikylässä uudistettiin näet 1819 ylimuistoinen sopimus, että kaikki peurat, jotka talvella ammutaan kyläläisten porotokista, on jaettava koko kylän kesken.¹ Kittilässä taas tehtiin 1768 päätös, että kaikki peurat, jotka poronhaun jälkeen aina keskippaastoon saakka kaadetaan kylän porotokasta, jaetaan sen osakkaiden kesken, jota vastoin ne kylänaapurukset, joiden porot talvella ovat eri tokassa, saavat pitää niiden joukosta pyydytyt peurat.² Seuraavana vuonna täällä tehdyssä, kirjallisuudessa useinkin mainitussa sopimuksessa sanotaan, että joulun ja keskippaaston välisenä aikana on vain kylän yhteinen peuranpyynti sallittua. Vanhan tavan mukaan kaikkien ruokakuntien (gård) oli silloin lähetettävä edustajansa pyytämään peuroja ja »erottamaan poroja peuroista», mikä jälkimmäinen tarkoittanee juuri tokkapyyntiä. Edellä mainittu Kemikylässä ja Kittilässä noudatettu järjestys lienee perustunut siihen metsälappalaisilla yleiseen tapaan, että kyläyhteisö keskitalven aikana harjoitti yhtiössä peuranpyyntiä mm. tunturimaastossa.³

Siitä, kuinka suuri osa toisen miehen porojen joukosta kaadetusta peurasta lappalaisten tapaoikeuden mukaan oli annettava porojen omistajalle, on asiakirjoissa eräitä viitteitä. Inarissa 1782 muudan kyläläinen vaati 4 naapuriltaan kolmannelta niistä peuroista, jotka nämä poronhaussa olivat kaataneet tämän porojen joukosta, ja jälkimmäiset taas puolta edellisen heidän porojensa joukosta ampumista kahdesta peurasta. V. 1733 muudan Inarin lappalainen vaati kolmannelta — ehkä miehenosaa — kahdesta peurasta, jotka oli ammuttu hänen ja kahden muun lappalaisen, joista toinen oli ampujan isä, porojen seasta.⁴ Kittilässä taas

¹ Oulun maakunta-arkisto, Sodankylän käräjät 2/2 1820, § 18: »at genom en urgammal öfverenskommelse, som vid en byastamma sistledne höst blifvit förnyad vore samtelige husägare därstädes, som själfva äger rehnjordar förbundne, att så snart vilda renar, som icke sällan anträffar infinna sig i deras tama rehnstokkar, och därstädes blifva nedskutne, skall afkomsten deraf falla hela byalaget gemensamt till godo.»

² VA, Kittilän käräjät 9/3 1768: »Alt hvad efter den tiden til der påföljande mid-fasta ibland de tamda renarne fångas delas emellan dem, som samma tamda renar äga — — — Men skulle någon byamans tamda renar på särskilt ställe i bete gå skal han allena behålla alt det vilt, som ibland samma tamda renar fångas»; Fellman, mt., III, ss. 205—206.

³ Ks. esim. Sirelius, mt. ss. 20—21, 23—24; S. Paulaharju, Sompio (1939), ss. 174, 184.

⁴ Fellman, mt. III, ss. 234—235, 113.

1739 kaksi miestä, jotka olivat ampuneet 4 peuraa eräästä vieraasta, 4 miehen protokasta, sitoutui jakamaan niistä saadut rahat tasan token omistajien kanssa. Samalla paikkakunnalla 1787 muudan mies vaati eräältä toiselta mieheltä puolta niistä peuroista, jotka jälkimmäinen oli saanut heidän yhteisestä tokastaan.¹ Puheena olevaa luontoiskorvausta voinee verrata metsälappalaistemme metsästysmaan vuokraan, joka näet on ollut paikoin puoli, paikoin kolmannes saaliista.² Toisaalta lappalaiset eivät liene alunperin ottaneet huomioon, paljonko kullakin oli poroja tokassa, josta peura oli ammuttu. Tähän viitannee se, että Jukkasjärven Lainiovuomassa 1787 muudan lappalainen vaati osaa tokasta ammutusta peurasta, vaikka hänellä oli siinä vain 4 poroa, mutta ampujalla lähes 100. Kittilässä v. 1768 tehdyssä sopimuksessakin sanotaan, että peurat, jotka talvella kaadetaan kylän protokasta, on jaettava tasan ruokakuntien kesken katsomatta siihen, paljonko kullakin on siinä poroja. Kuolajärven ja Kemijärven poronomistajat taas päättivät v. 1796, että kun porot on yhteisvoimin koottu, ne vasat, joiden omistajaa ei saada selville, on jaettava sen perusteella, paljonko kullakin on poroja yhteistokassa.³ Sen sijaan Enontekiöltä on 1700-luvun alkupuolelta tieto, että kahden perheen tokkaan tulleet tuntemattomat porot jaettiin tasan.⁴

Merkille pantavia ovat ne edellä mainitut tapaukset, joissa sitä, joka oli ampunut peuroja tokasta, jossa oli myös hänen porojaan, vaadittiin jakamaan saalis tasan token muiden osakkaiden kesken (Inari 1733, Kittilä 1787), vaikka tämä oli nähnyt enemmän vaivaa.

E. A. Virtanen.

¹ VA, Kittilän käräjät 13/3 1739, § 12: »att jämt dela besagde penningar inbördes»; Kittilän käräjät 13/3 1787, § 8: »skutit bland samfäldta tama renar.»

² Fellman, mt. III, s. 47; Sirelius, mt. ss. 33—34.

³ VA, Enontekiön käräjät 14/2 1787, § 22; Kittilän käräjät 9/3 1768: »ehvad den ena grannen flere renar, än den andra hafver», Kuolajärven käräjät 4/4 1796, § 46: »efter den andel han äger i rehnjorden».

⁴ VA, Enontekiön käräjät 24/1 1738, § 5.